

Klimaatneutrale gemeente, regio en provincie

U heeft het voornemen om uw gemeente, regio of provincie klimaatneutraal te maken en wilt dit op een verantwoorde manier oppakken. Hieronder worden daar richtlijnen voor gegeven. Waar "gemeente" staat, kan ook overal regio of provincie worden gelezen.

Gradatie	Klimaatneutrale gemeente, regio en provincie
Klimaatneutraal	<p>1) Bepaal CO2-uitstoot Neem de volgende emissies mee:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Totale eigen energieverbruik (energieverbruik eigen gebouwen, installaties etc) • Totale eigen transport (wagenpark, zakelijke reizen, vliegverkeer, woon-werk verkeer) • Energieverbruik van alle woningen • Energieverbruik van alle bedrijven • Alle transport binnen het grondgebied <p>2) Aan de slag</p> <ul style="list-style-type: none"> • Richt u eigen organisatie klimaatneutraal in. Zie de factsheet "klimaatneutrale organisatie". • Voer besparende maatregelen uit op het gebied van energie en vervoer: streef naar minimaal 2 % besparing per jaar • Wek duurzame energie op: streef naar minimaal 5 % duurzame energie binnen de gemeentegrenzen • Stimuleer duurzame inkoop van grondstoffen • Compenseer resterende CO2-uitstoot op een manier dat de CO2-compensatie voldoende is gewaarborgd. <p>3) Transparantie en geloofwaardigheid Meld duidelijk de afbakening van het klimaatneutrale gebied en de meegenomen emissies. Geef ook aan op welke manier klimaatneutraliteit is bereikt (alleen compensatie of ook door maatregelen). Zorg dat u geen initiatieven neemt die CO2-reductie juist tegenwerken. Stel voldoende budget en capaciteit beschikbaar om het proces te begeleiden.</p>
Klimaatneutraal Gold	<p>Naast de richtlijnen voor een klimaatneutrale gemeente, gelden de volgende aanvullende richtlijnen voor klimaatneutraal Gold:</p> <p>1) Bepaal CO2-uitstoot Neem ook de volgende emissies mee:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Uitstoot van overige broeikasgassen (methaan, lachgas, etc) <p>2) Aan de slag</p> <ul style="list-style-type: none"> • Voer besparende maatregelen uit op het gebied van energie en vervoer: streef naar minimaal 4 % besparing per jaar • Wek duurzame energie op: streef naar minimaal 20 % duurzame energie binnen de gemeentegrenzen • Stimuleer bedrijven tot het verminderen van de uitstoot van overige broeikasgassen

Let op! Als uw gemeente, regio of provincie aan één of meer van de volgende kenmerken voldoet en u noemt dit klimaatneutraal, dan zal uw initiatief gemakkelijk afgeschilderd kunnen worden als "Greenwashing", het milieuvriendelijker voordoen dan het in werkelijkheid is. U bent wel op de goede weg, dus neem snel de aanvullende stappen, zodat u uw initiatief op een geloofwaardige manier klimaatneutraal kunt noemen.

Klimaatneutrale gemeente, regio en provincie	
Let op: dit kunt u beter nog niet niet klimaatneutraal noemen!	<p>Eigen energieverbruik ontbreekt Energieverbruik woningen ontbreekt Energieverbruik bedrijven ontbreekt Transport binnen het grondgebied ontbreekt</p> <p>U voert geen activiteiten uit op het grondgebied om energie te besparen en duurzame energie op te wekken.</p> <p>U geeft geen inzicht in afbakening en hoe klimaatneutraliteit is bereikt (compensatie, eigen maatregelen). U neemt andere initiatieven die CO₂-reductie juist tegenwerken. U stelt onvoldoende capaciteit en budget beschikbaar om het proces te begeleiden.</p>

Toelichting op de tabel

1) Bepaal CO₂-uitstoot

Er bestaan meerdere benaderingen voor een klimaatneutrale gemeente, regio of provincie. U kunt uitgaan van het gehele grondgebied. Hierbij wordt dan bijvoorbeeld ook een snelweg of energiecentrale meegenomen, waar u mogelijk nauwelijks invloed op heeft. Een andere aanpak is dat u de CO₂-uitstoot meeneemt van de 3 belangrijkste actoren: uw eigen organisatie, de bewoners en de bedrijven. Hierin wordt bijvoorbeeld ook het transport van de actoren buiten uw grondgebied meegenomen. Dit is zeer moeilijk te bepalen en er zijn nauwelijks handvaten om dit gedrag te sturen. Dit zou betekenen dat u zeer veel moet compenseren om ooit klimaatneutraal te kunnen worden als grondgebied. Deze handreiking kiest daarom voor een uitwerking van de eerste optie.

Het bepalen van de CO₂-uitstoot in uw gemeente, regio of provincie is niet eenvoudig. Sommige netbeheerders leveren energieverbruikcijfers op postcodeniveau, maar tot op heden kunnen nog niet alle netbeheerders dit leveren. Indien uw netbeheerder deze gegevens niet levert, kunt u werken met een aantal aannames. In dat geval kunt u gebruik maken van onderstaande mogelijkheden. Gespecialiseerde bureaus beschikken over gemiddelden die u kunt gebruiken.

Begin met de uitstoot van uw eigen organisatie, inclusief indirect energieverbruik en van installaties zoals openbare verlichting. Zie voor meer informatie de factsheet "Klimaatneutrale organisatie".

Vervolgens bepaalt u de CO₂-uitstoot van woningen in uw gemeente. Woningcorporaties kunnen een groot deel van deze informatie leveren, mits zij de woningen van energielabels hebben voorzien (zoals wettelijk verplicht). Dit is de informatie over het gebouwgebonden gebruik. Per woningtype kunt u het gemiddelde gebruikersgebonden verbruik inschatten op basis van landelijke gemiddelden.

Voor particuliere woningen zijn mogelijk gegevens beschikbaar uit eerder uitgevoerde energiebesparingsprojecten. Zoniet, dan kunt u inschattingen maken van het energieverbruik op basis van het gemiddelde energieverbruik per huishouden. Op <http://statline.cbs.nl> kunt u informatie vinden over het aantal bewoners, aantal woningen, bouwperiodes, aantal bewoners per huishouden etc.

De volgende stap is het energieverbruik van bedrijven. Breng eerst uw totale bedrijvenbestand in beeld en het aantal medewerkers dat binnen deze sectoren werkt. Op de website van CBS zijn het aantal vestigingen per bedrijfstak te vinden per gemeente. Via Kamer van Koophandel is het aantal werknemers mogelijk te achterhalen. Ook zijn er vaak gegevens te vinden in vergunningen en in rapportages uit stimuleringsprojecten. Zoniet, dan kan ook hier met gemiddelden worden gewerkt. Er zijn gemiddelden beschikbaar over het energieverbruik per medewerker in verschillende sectoren.

De CO₂-uitstoot van vervoer kunt u berekenen aan de hand van verkeersintensiteiten. Dit wordt al bepaald in het kader van de rapportage luchtkwaliteit. Aan de hand van emissiefactoren kan de bijbehorende CO₂-uitstoot worden bepaald. Een andere mogelijke informatiebron is www.emissieregistratie.nl (o.a voor railverkeer en scheepvaart).

Neem ook de duurzaam opgewekte energie in de gemeente mee in de berekening. Deze hoeveelheid haalt u van de totale hoeveelheid verbruikte energie af.

Voor klimaatneutraal Gold kunt u ook de uitstoot van overige broeikasgassen meenemen. De belangrijkste bronnen voor de uitstoot van overige broeikasgassen zijn stortplaatsen, de agrarische sector en koelen en vriezen. Voor het bepalen van de uitstoot van overige broeikasgassen adviseren wij om een gespecialiseerd bureau in te schakelen.

De inkoop van grondstoffen door bedrijven en bewoners zorgt ook voor uitstoot van CO₂ en andere broeikasgassen. De grondstoffen komen meestal van buiten het grondgebied en worden dan ook toegerekend aan het grondgebied waar de grondstoffen vandaan komen. Overheden hebben weinig mogelijkheden om bewoners en bedrijven te bewegen tot de inkoop van klimaatneutrale grondstoffen. Naar ons idee is het dan ook niet realistisch om de inkoop van grondstoffen mee te nemen bij het bepalen van de CO₂-uitstoot.

2) Aan de slag

In het in Klimaatakkoord Gemeenten en Rijk 2007 – 2011 zijn afspraken gemaakt over het besparen van energie en het opwekken van duurzame energie. De overheid streeft naar 30 % CO₂-reductie en opwekking van 20 % duurzame energie. Van gemeenten wordt een actieve bijdrage verwacht bij het behalen van deze doelstellingen. Veel gemeenten hebben er reeds voor gekozen om deze doelstellingen ook binnen de eigen grenzen na te streven. Het Rijk heeft een stimuleringsregeling lokaal klimaatbeleid (SLOK) geopend, waarmee gemeenten op weg worden geholpen bij de uitvoering van het klimaatakkoord. De regeling maakt onderscheid tussen het actieve, voorlopende en innovatieve niveau. Wij adviseren om minimaal aan het actieve niveau te voldoen als u uw grondgebied klimaatneutraal wil maken. Het actieve niveau houdt in:

- 2 % besparing per jaar op de energie die binnen de gemeentegrenzen wordt gebruikt
- 5 % van de energie die binnen de gemeentegrenzen wordt gebruikt is duurzaam opgewekt
- Actuele vergunningen voor bedrijven m.b.t overige broeikasgassen

Als u klimaatneutraal Gold wilt halen, adviseren wij om het innovatieve niveau te bereiken. Het innovatie niveau houdt in:

- 4 % besparing per jaar op de energie die binnen de gemeentegrenzen wordt gebruikt
- 20 % van de energie die binnen de gemeentegrenzen wordt gebruikt is duurzaam opgewekt
- Extra reductie overige broeikasgassen

Het gaat erg ver om in dit kader de maatregelen te bespreken. Wij adviseren om in eerste instantie de directe beïnvloedbare emissies aan te pakken. Via strakke handhaving kunt u een deel van de reductie bereiken, maar een groot deel zal via stimuleren bereikt moeten worden. Hierdoor is de invloed minimaal. Voor zover actoren niet mee willen werken kunt u de uitstoot per saldo tot nul terugbrengen door op grote schaal duurzame energie op eigen grondgebied te realiseren. Compenseren is een laatste optie, maar raden wij af. Dit kost veel geld en moet ieder jaar opnieuw betaald worden. Dit geld kunt u beter investeren in daadwerkelijke maatregelen op eigen grondgebied.

Hoewel het indirecte energieverbruik (grondstoffen) niet wordt meegenomen in de bepaling van de uitstoot van de gemeente, adviseren wij om de vermindering hiervan wel een plek te geven in de uitvoering. Dit doet u door zelf duurzaam in te kopen en dit te stimuleren bij bedrijven en bewoners. Zie voor meer informatie en inspiratie www.senternovem.nl/duurzaaminkopen. Dit geldt ook voor het transport van uw bewoners en bedrijven buiten uw grondgebied.

3) Transparantie en geloofwaardigheid

Klimaatneutrale initiatieven kunnen negatief in de media terecht komen, als zij onvoldoende transparant zijn. Vaak is onduidelijk wat de gekozen afbakening is en welke aanpak gehanteerd wordt. Helder zijn over uw initiatief en de hierboven genoemde uitgangspunten, voorkomt negatieve publiciteit. Bedenk ook, dat als u uw gemeente, regio of provincie klimaatneutraal maakt, maar verder activiteiten oppakt die voor extra CO₂-uitstoot zorgen, dat uw initiatief ongeloofwaardig is. Zo komt het niet sterk over, als u een klimaatneutrale gemeente nastreeft, maar ondertussen lobby voert voor nieuwe snelwegen, als u groen in de gemeente opoffert voor

grootschalige bebouwing of als u de realisatie van windmolens tegenwerkt. Ook als u zelf nauwelijks capaciteit of budget beschikbaar stelt, maar vooral van bewoners of bedrijven actie verwacht, kan u negatieve reacties verwachten.

Voorbeelden

Case 1 (Klimadam)

Er bestaan nog geen klimaatneutrale steden, regio's of provincies in Nederland. Wel zijn er vele gemeenten met de ambitie om CO₂-neutraal of klimaatneutraal te worden. Op dit vlak zijn al diverse studies verschenen, waaronder de roadmap CO₂-neutrale steden die Builddesk heeft opgesteld voor de gemeenten Apeldoorn, Heerhugowaard en Tilburg. Aangezien nog geen van de gemeenten de strategie dermate concreet hebben uitgewerkt, dat het mogelijk is om deze te beoordelen is gekozen voor een fictieve case. Deze case is bekeken vanuit het jaar 2045.

De stad Klimadam is klimaatneutraal sinds 2043. Klimadam is in 2007 begonnen met een bepaling van de totale CO₂-uitstoot van de stad. In dat jaar is alleen gekeken naar de CO₂-uitstoot als gevolg van energieverbruik en mobiliteit. De uitstoot van overige broeikasgassen is in 2018 bepaald, toen al een grote slag was gemaakt met CO₂-reductie bij energieverbruik en mobiliteit.

Klimadam heeft onder andere de volgende activiteiten opgepakt, op weg naar klimaatneutraliteit:

- Klimaatneutrale eigen organisatie sinds 2015 (inclusief installaties zoals openbare verlichting)
- Alle nieuwbouw klimaatneutraal sinds 2010 (inclusief het bouwproces)
- Afspraken met woningcorporatie gemaakt over verhogen van energielabels gebouwen, communicatie naar bewoners en plaatsing van duurzame energiesystemen
- Gratis energieadvies voor particuliere woningeigenaren en subsidie bij uitvoering van maatregelen
- Extra aandacht gegeven aan verhuizende bewoners en bedrijven (natuurlijk moment voor het uitvoeren van maatregelen)
- Energie – en vervoereisen meegenomen in de vergunningverlening en handhaving
- Stimulerende projecten richting bedrijven uitgevoerd
- Extra handhaving rondom overige broeikasgassen en bijeenkomsten voor agrariërs over de vermindering van uitstoot van overige broeikasgassen georganiseerd
- Strenge toelatingseisen voor voertuigen met hoge CO₂-uitstoot ingevoerd in het centrum
- In elke wijk minimaal 3 oplaadpunten voor elektrische auto's gerealiseerd
- Bij aanbestedingen de markt gestimuleerd tot leveren van klimaatneutrale producten
- Grootschalige en langdurige bewonerscampagne uitgevoerd, gericht op minder energie verbruik, schoon verover en bewust inkopen
- Een eigen duurzame energiebedrijf opgericht die 8 windmolens, een biomassacentrale en diverse grote zonnepanelensystemen beheert. Hoewel niet alle bedrijven en woningen afzonderlijk klimaatneutraal zijn, levert dit duurzame energiebedrijf zoveel duurzame energie dat de CO₂-uitstoot van de gemeente per saldo op nul uitkomt.

Colofon

Deze handreiking is opgesteld door Stichting Stimular, CE Delft en Stichting Natuur en Milieu. Ten behoeve van deze handreiking is discussie gevoerd met de volgende organisaties:

- *HIER-campagne*
- *Urgenda*
- *Milieufederaties*
- *Milieucentraal*
- *Klimaatverbond*
- *Senternovem*
- *Ministerie van VROM*
- *Provincie Utrecht*
- *Gemeente Wageningen*
- *Reclame Code Commissie*
- *Klimaat Neutraal groep*
- *Trees for Travel*
- *HIVOS*
- *CertiQ*
- *Bouwend Nederland*
- *VNO-NCW*
- *ING*
- *Deltalinqs*
- *Emissierechten.nl*
- *Energiecentrum MKB*

De verantwoordelijkheid voor deze handreiking ligt geheel bij Stichting Stimular, CE Delft en Stichting Natuur en Milieu. Deze handreiking is ontwikkeld met financiële ondersteuning vanuit de Subsidieregeling Maatschappelijke Organisaties en Milieu (SMOM) van Senternovem.

Deze handreiking is te downloaden op de website www.stimular.nl

Stichting Stimular verspreidt kennis over Duurzaam Ondernemen en ontwikkelt praktische instrumenten voor het midden- en kleinbedrijf en organisaties die daarmee vergelijkbaar zijn. Ons doel is dat ondernemers en directies bij alle bedrijfsbeslissingen zowel een hoger bedrijfsrendement nastreven, als de kansen benutten voor een beter milieu en meer welzijn van de medewerkers en de maatschappij. Kenmerken van onze werkwijze zijn maatwerk, heldere communicatie en inspirerende contacten met ondernemers, branches en overheden. Stichting Stimular is de werkplaats voor Duurzaam Ondernemen!